

SALVADOR
L.dz.15/44
M.p.19.I.1944 r.

Wpływ dn. 29.I...1944
L. dz. 104/44 .....
Przydział.....

104

REWOLUCJA W BOLIWIJI Z DNIA 21 GRUDNIA 1943 r.

x x x

T R E Ś Ć :

- I. SYTUACJA PRZED ZAMACHEM STANU
  1. Charakterystyka ogólna
  2. Sytuacja wewnętrzna
  3. Sytuacja zewnętrzna
- II. CHARAKTERYSTYKA GRUPY REWOLUCYJNEJ
  - a/ Personalja
  - b/ Cele przewrotu
- III. UDZIAŁ ARGENTYNY W ZAMACHU STANU.
- IV. INGERENCJA OSI
- V. SYTUACJA RZADU BOLIWIJSKIEGO
  1. Wewnętrzna
  2. Zewnętrzna.

Z rozkazu:

Junosza
Junosza

2x
REWOLUCJA W BOLIWIJI X DNIA 21 GRUDNIA 1943 r.

I. SYTUACJA PRZED ZAMACHEM STANU

1. Charakterystyka ogólna. Boliwia jest jednym z najbardziej zacofanych i prymitywnych krajów Ameryki Południowej, o największych kontrastach natury etnograficznej, gospodarczej i społecznej.

Na ogólną liczbę 3.400.000 mieszkańców liczy ona zaledwie ok. 300.000 ludności białej, względnie mogącej uchodzić za białą; reszta - to Indianie i Metysi.

Podstawą ekonomii boliwijskiej oraz jej gospodarczego znaczenia w świecie są bogactwa mineralne oraz przemysł górniczy; rolnictwo znajduje się w zaniedbaniu, głównie z powodu odciągania rąk roboczych przez górnictwo.

Podstawą bogactwa mineralnego jest głównie cyna, której największe na kuli ziemskiej kopalnie znajdują się właśnie w Boliwii. Światowe ceny cyny reguluje przez Londyn Boliwijczyk PATINIO. Eksploatacja naturalnych bogactw Boliwii została umożliwiona dzięki olbrzymim inwestycjom kapitału zagranicznego, głównie amerykańskiego i brytyjskiego.

Przemysł przetwórczy nie istnieje. Nie istnieje ani warstwa średnio zamożnej burżuazji miejskiej, ani średnio zamożnych rolników.

Dzięki powyższym okolicznościom kontrasty społeczne Boliwii są zarysowane w sposób niezwykle jaskrawy. Nielicznej garstce milionerów-właścicieli kopalń przeciwstawia się miljonowa rzesza robotników, żyjących w skrajnej nędzy, przy czym antagonizmy socjalne podsyćane są antagonizmem rasowym. Do tego wszystkiego dochodzi wielki kapitał obcy ze wszystkimi jego charakterystycznymi cechami. *Przejawami.*

Wszystkie te okoliczności stwarzają niezwykle podatne tło do rozwoju skrajnych prądów polityczno-społecznych, a w pierwszym rzędzie Komunistów oraz Nacjonalistów o radykalnym zabarwieniu.

Pomyślnie
~~Tę powyższą należy mieć na uwadze dla właściwej oceny rewolucji VILLAROEL - ESTENSORO z dnia 21 grudnia. Istota jej w oderwaniu od momentów ubocznych względnie technicznych - polega na tym, że do władzy doszedł w La Paz RADYKALNY NACJONALIZM, typu prawie identycznego, rządzący obecnie w Buenos Aires.~~

2. Sytuacja wewnętrzna Boliwii w okresie rządów Prezydenta PEÑARANDA wykazywała pewne pozorne cechy normalizacji i stabilizacji, o ile wogóle można mówić o stabilizacji stosunków w warunkach południowo-amerykańskich.

Po licznych poprzednich rewolucjach i wstrząsach, gen. PEÑARANDA został w kwietniu 1940 roku obrany konstytucyjnym Prezydentem kraju; mandat jego miał wygasnąć w sierpniu 1944 roku. Posiadał on niewątpliwe zasługi względem swego kraju, gdyż podczas wojny z Paragwajem o Chaco, po ciężkich klęskach poniesionych przez armię boliwijską pod dowództwem niemieckiego generała

KUNDT'A, potrafił on zreorganizować siły zbrojne i tak pokierować operacjami, że uchronił swój kraj od zupełnej katastrofy. Mimo to nie cieszył się on popularnością w masach, m.in. z przyczyn natury socjalnej: za czasów jego kadencji miał miejsce wielki strajk robotników w kopalniach cyny w Catavi, ~~który został strącony przez wojsko~~. Masakry tej dotąd nie mogą mu darować ugrupowania skrajne.

W okresie rządów PEÑARANDA swobody konstytucyjne nie były w zasadzie zawieszane, czego dowodem było legalne istnienie dwóch skrajnych radykalnych partji:

- a/ PARTIDO NACIONAL REVOLUCIONARIO, o charakterze narodowo-radykalnym, oraz
- b/ PARTIDO DE LA IZQUIERDA REVOLUCIONARIA /Partja Lewicy Rewolucyjnej/ o charakterze komunistycznym, pod kierownictwem José Antonio ARCE.

Ów liberalizm gen. PEÑARANDA w dziedzinie swobód politycznych przyczynił się w pewnej mierze do jego upadku, gdyż legalne istnienie "Partido Nacional Revolucionario" służyło za pokrywkę dla grupy konspiratorów, którzy doprowadzili do rewolucji z dnia 21 grudnia.

3. Sytuacja zewnętrzna Boliwji przed rewolucją mogła być określona jako świadome orjentowanie się na USA, wywołane względami natury politycznej i gospodarczej. Orientacja ta nie miała nic wspólnego ani z Panamerykanizmem, który Boliwijczykom jest w zasadzie obcy, ani z sympatjami do Demokracji, ani z antypatjami w stosunku do Osi.

~~Boliwja wzięła poprostu kurs na USA - a nawet usiłowała pod tym względem prześcignąć inne kraje południowo-amerykańskie - upatrykiwała w tym swój interes, ~~usilując~~ usilując drogą kooperacji ze Stanami Zjednoczonymi uzyskać dodatkowy atut w swoim konflikcie z Chile o port w Arica.~~

Potencjonalnym przeciwnikiem Boliwji jest Chile, które przez posiadanie portu Arica blokuje jej dostęp do Pacyfiku, natomiast w stosunku do niedawnego wroga - Paragwaju, istniała tendencja do normalizacji stosunków i do zarzucenia zasłony na przeszłość.

~~Rywalizacja angielsko-amerykańska na terenie Boliwji istnieje, aczkolwiek w formie słabszej, niż w innych krajach. Wpływy angielskie są znacznie starsze od amerykańskich. W okresie przed rewolucją konjunktura dla USA była dobra, wobec czego znajdowały się tu one w pełnej ofensywie.~~

II. CHARAKTERYSTYKA GRUPY REWOLUCYJNEJ.

Jądro grupy rewolucyjnej, która zrealizowała zamach stanu, składało się z wojskowych:

Guadalberto VILLAROEL, PONCE, NOGALES, PINTO,

oraz z ^{wojsk.} cywilnych:

dr. Victor PAZ ESTENSORO, Jorge LAVANDEZ, Augusto CÉSPEDES, Carlos MONTENEGRO, Gustavo CHACON i Alfonso GUMUCIO.

- Dr. Victor PAZ ESTENSORO - główny spiritus movens ruchu, profesor historii ekonomii na Uniwersytecie w La Paz; objął po przewrocie tekę Skarbu
- Augusto CÉSPEDES - sekretarz generalny rządu, młody adwokat i literat; jeden z głównych przywódców "Movimiento Nacional Revolucionario" współredaktor dziennika o charakterze faszystowskim "La Calle";
- Carlos MONTENEGRO - były przywódca partii socjalistycznej, zdeklarowany przeciwnik USA oraz penetracji kapitału amerykańskiego; autor broszur p.t. "Colonialismo é Imperialismo" oraz "El oro de la Standart Oil ~~kon~~ frente a la justicia de Bolivia" /Złoto Standart Oil" wobec sprawiedliwości Boliwji/. W przeszłości odegrał ważną rolę podczas rewolucji przeciwko b. prezydentowi, generałowi David TORO. Objął obecnie stanowisko Ministra Ekonomii Państwowej.

Cele przewrotu oraz jego umotywowanie formułowane były w sposób następujący:

- a/ cele wewnętrzno-polityczne - rząd PEÑARANDY popierał kapitalizm; występował brutalnie przeciwko robotnikom; w wojsku istniał system ~~system~~ protekcyjny i przewaga oficerów starszych, ~~a odsunięcie młodszych~~. Istniało niebezpieczeństwo wykorzystania niezadowolonych mas przez ruch komunistyczny. Należało więc energicznie przeciwdziałać i ubiec przeciwników.
- b/ cele zewnętrzno-polityczne - wpływy polityczne, a zwłaszcza gospodarcze USA, aczkolwiek wpływały dodatnio na rozwój przemysłu, dawały w ostatecznym wyniku korzyść tylko kapitalistom. Wzrost tych wpływów groził wogóle niebezpieczeństwem opanowania kraju przez obcy kapitał. Należało więc reagować czynnie, ażeby nie dopuścić do całkowitego zaprzepaszczenia niepodległości kraju;
- c/ cele osobiste - jak zwykle w podobnych wypadkach: chęć dorwania się do władzy i do pieniędzy.

III. UDZIAŁ ARGENTYNY W ZAMACHU STANU

Argentyna okazała czynną pomoc przy organizowaniu i realizacji zamachu. Idea obalenia PEÑARANDY i stworzenia rządu nacjonalistycznego w Boliwji powstała bezpośrednio po rewolucji z dnia 4 czerwca 1943 r. Rządzące koła Argentyny - a ściślej biorąc GOU - doszły do wniosku, iż winny za wszelką cenę rozerwać pierścień izolacyjny, opasujący Argentynę, czego według ich zdania - nie był w stanie dokonać CASTILLO. Rozpoczęły więc one natychmiast szukanie kontaktów z wojskowymi i nacjonalistycznymi kołami

Boliwji i Chile oraz z rządowymi kołami Brazylii.

Już w końcu czerwca 1943 r. płk. GONZALEZ konferował wielokrotnie z b. posłem Boliwii FOIANINI M, przebywającym w Argentynie, a będącym zaufanym Nacjonalistów boliwijskich. Do czasu ustąpienia STORNI EGO, ANAYA, SANTAMARINA oraz innych proaljancko nastawionych członków gabinetu - kurs na Boliwję prowadzony był bardzo ostrożnie i polegał głównie na odnawianiu kontaktów i na opracowywaniu planów ogólnych.

Sytuacja zmieniła się radykalnie po przesileniu z połowy października 1943 r., kiedy władzę opanowało całkowicie GOU. Kierownictwo akcją przejął z rąk GONZALEZ A płk. PERON, który kontynuował rozmowy z FOIANINI M oraz sprowadził do Buenos Aires innych nacjonalistów ~~z Boliwji~~ z Boliwji, a w pierwszym rządzie dr. PAZ ESTENSORO, który przybył pod pokrywką szefa delegacji gospodarczej Boliwji, do czego posiadał tytuły jako znany ekonomista. W okresie od I. IX. do I. XII. 43 r. bawił on trzykrotnie w Buenos Aires; w towarzystwie ~~jego znajdował się m.in.~~ mjr. TABORGA.

Podczas swego pobytu przeprowadził ~~on~~ rozmowy z PERONEM ~~na~~ oraz odwiedził kilkakrotnie "CLUB DE LA PLATA" przy ul. Florida, gdzie zbierają się filary GOU oraz przywódcy Nacjonalizmu argentyńskiego.

W okresie tym - poza PERONEM - był on w stałym kontakcie z następującymi osobami:

- a/ José Luis TORRES, jeden z leaderów nacjonalizmu oraz jeden z filarów dziennika "EL CABILDO", wydawanego przez FRESCO;
- b/ PALENQUE CARRERAS - leader i "finansista" organizacji nacjonalistycznej ALIANZA LIBERTADORA NACIONALISTA;
- c/ Bracia IRAZUSTA - teoretycy Nacjonalizmu argentyńskiego, wydający tygodnik "VOZ DEL PLATA" i poświęcający się od lat całych zwalczaniu kapitalizmu anglosaskiego w Ameryce Południowej.

Finansowanie ruchu boliwijskiego przez Argentynę w okresie przed przesileniem październikowym ~~odbywało się w niewielkich rozmiarach~~ ograniczało się do pokrywania kosztów podróży i innych drobnych wydatków, po październiku natomiast zaczęło się odbywać w skali znacznie większej. PAZ ESTENSORO otrzymał osobiście w Buenos Aires większą sumę od PERONA; pozatem pieniądze szły via ambasada ~~argentyńska~~ argentyńska w La Paz. Wysokość sumy, jaką ~~otrzymał ESTENSORO, nie została ustalona, gdyż nie był poinformowany~~ otrzymał ESTENSORO, nie została ustalona, gdyż nie był poinformowany co do tego nawet jego osobisty przyjaciel FOIANINI; jest natomiast rzeczą pewną, że Argentyna w całości akceptowała propozycje boliwijskie.

Jedną z przyczyn otwarcia w La Paz filii argentyńskiego Banco de la Nación była ~~chęć dostarczenia na cele rewolucyjne~~ chęć dostarczenia na cele rewolucyjne kredytu ~~zawołanego~~ ~~zawołanego~~ pokrywkami ekonomicznymi i nie pochodzącego z funduszy całkowicie dyskrecyjnych.

Zostało stwierdzone, iż zarówno PERON jak i GOU jako całość byli całkowicie poinformowani o rozwoju przygotowań do puczu

i że już w listopadzie r.ub. wysłali do Boliwji swoich obserwatorów. Attaché wojskowy ambasady argentyńskiej w La Paz jest człowiekiem oddanym PERONOWI; w ciągu ostatnich miesięcy odbył on kilkakrotne podróże na linii La Paz - Buenos Aires.

Na drugi, względnie na trzeci dzień po przewrocie w La Paz, PERON oświadczył w rozmowie z młodym politykiem konserwatywnym GARCIA CORDOBA: "Rewolucja boliwijska jest pierwszym triumfem zewnętrznym rewolucji argentyńskiej z dnia 4 czerwca".

Pod względem ideologiczno-politycznym zbieżność nastawienia GOU oraz grupy VILLAROEEL-ESTENSORO jest całkowita; cele obu grup polegają na utworzeniu "wspólnego ośrodka oporu przeciwko imperjalizmowi USA" oraz na rozwoju idei solidarności "kontynentalnej" - to znaczy południowo-amerykańskiej, w przeciwieństwie do propagowanej przez USA solidarności "panamerykańskiej"

IV. INGERENCJA OSI.

Bezpośrednia rola agentów Osi przy organizowaniu przewrotu nie była zbyt wielka. ~~Agenci osiowi poparli niewątpliwie w czymś tylko mogli rewolucję, gdyż szła ona po linii ich interesów i stanowiła nieporozumienie amerykańskiej polityki "dobrego sąsiedztwa". Jest rzeczą mało prawdopodobną, ażeby rząd argentyński informował Niemców o wszystkich swoich planach.~~

~~Pogląd Amerykanów na istotę rewolucji w La Paz pod wieloma względami nie jest słuszny. Amerykanie ~~nie~~ popełniają ten błąd kapitalny że każdy Nacjonalista jest agentem Osi. W rzeczywistości jest to zjawisko znacznie bardziej skomplikowane, jak to było wielokrotnie wyjaśniane w poprzednich raportach. Pomimo osobistych sympatji swoich przywódców-Argentyna i Nacjonalisci boliwijscy zrobili rewolucję w swoich własnych interesach, a nie potem, ażeby się przypodobać Niemcom. Oni też, a nie Niemcy, są istotnymi twórcami przewrotu.~~

3 Za agenta niemieckiego w La Paz winien być uważany redaktor naczelný nacjonalistycznego pisma "La Calle" ARMANDO ARCE /nie mieszać z przysięcą komunistycznym tego samego nazwiska/. Wpływy niemieckie przesaczają się tą drogą w sposób bardzo istotny.

2 Sympatje proniemieckie w armii boliwijskiej są dotąd silne. Oskławiony ROEHM - przywódca nieudanego puczu przeciwko HITLEROWI - był w swoim czasie jednym z kierowników szkoły oficerskiej w La Paz.

V. SYTUACJA RZADU BOLIWIJSKIEGO

1. Sytuacja wewnętrzna rządu VILLAROEEL-ESTENSORO jest obecnie dobra. Rząd posiada narazie poparcie mas, które nienawidziły PENARANDY od czasu masakry robotników w Catari. Rząd wysuwa b. radykalny program społeczny, a m.in. upaństwowienie kopalń; nie powziął on narazie żadnej decyzji

co do kapitałów zagranicznych, ale utrudni przypuszczalnie znacznie ich swobodę działania. Polityka rządu jest dość zręczna i osiąga sukcesy w dziedzinie pozyskiwania mas robotniczych i lewicy. Szereg nieskompromitowanych działaczy lewicowych posiada szanse na zajęcie dość poważnych stanowisk.

Sytuacja aprowizacyjną kraju jest dobra, gdyż Argentyna wysyła śpiesznie do Boliwji wielkie kontyngenty zboża, mięsa a nawet cukru.

PERON w rozmowie z GARCIA CORDOBA określił w następujący sposób istotę sytuacji wewnętrznej w Boliwji:

"Struktura ekonomiczna, socjalna a nawet etniczna na Boliwji i Argentyny jest na 100% różna. Problem społeczny w Boliwji był i jest bardzo ciemny. Otóż: ruch rewolucyjny w istocie swojej faszystowski ~~musi posiadać z natury rzeczy charakter lewicowy i radykalny~~ ; musi odbywać się pod hasłami obrony ludu przed wyzyskiem ze strony kapitału i t.p. Ten częściowo prawdziwy kamuflaż przysporzy niewątpliwie wiele kłopotów Waszyngtonowi. Trudno bowiem będzie mu potępić to, co jest "demokratyczne", nie narażając się opinii innych państw. Waszyngton będzie ~~musiał~~ musiał pogodzić się z tym, że nowy rząd nie będzie ślepy narzędziem w ręku Departamentu Stanu".

2. Sytuacja zewnętrzna Boliwji znajduje się dziś pod znakiem starań o uznanie nowego rządu. W tym celu rząd wysłał wszędzie swoich mężów zaufania.

~~W USA mają miejsce usiłowania skaptowania LEVISA, przywódcy związków zawodowych, którego usiłuje się przekonać, że rewolucja boliwijska ~~ma~~ miała na celu obronę mas pracujących przed kapitałem.~~

Do Brazylii został wysłany jeden z najbardziej reprezentacyjnych członków Junty rewolucyjnej VALDIVIESO, który za czasów prezydentury generała BUSCH był wiceprezydentem państwa. Miał on spotkać się potajemnie z Oswaldo ARANHA, co stało się wiadomym przez niedyskrecję samego VALDIVIESO.

Delegaci wysłani do Chile usiłują przekonać tamtejsze czynniki, że Boliwja nie stawia sobie za cel odzyskanie portu Arica. >

~~Zmiany szczególne w boliwijskiej polityce zagranicznej nie są przewidziane. Boliwja nie chce zrywać z USA korzystnych układów handlowych i dlatego będzie przypuszczalnie "wojowała" nadal z Niemcami i Japonją.~~

~~W ważniejszych sprawach Ameryki Południowej istnieje poza plecami USA wzajemna konsultacja Argentyny, Brazylii i Chile. Jeśli Boliwja potrafi rozwiązać zręcznie swój konflikt z USA - będzie ona mogła uzupełnić ten trójkąt.~~

~~Bojkot ze strony USA nie jest dla niej przyjemny, ale w zasadzie będzie ona w stanie przetrzymać go w ciągu kilku miesięcy.~~

~~cy. ale ~~nie~~ nie należy spotykać się z nim w tym celu~~

Zamiona

VI. ZRODŁA INFORMACJI

1. AUGUSTI, argentyńczyk, właściciel dziennika "Noticias Graficas" w Buenos Aires, uchodźca polityczny w Urugwaju - informator nieświadomy.
2. MOLINEZ, boliwijski, dziennikarz w Buenos Aires - informator nieświadomy.
3. Poseł A. - na podstawie informacji, otrzymanych z argentyńskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych i z korpusu dyplomatycznego.
4. Prasa chilijska i urugwajska.
5. BOLDIN, argentyńczyk, sekretarz redakcji dziennika "La Prensa" w Buenos Aires, informator nieświadomy.
6. GARCIA CORDOBA, argentyńczyk, dziennikarz, agent konfidenjonalny pułkownika PERON'a i b. kandydata na Prezydenta Państwa - PATRON COSTAS, informator nieświadomy.
7. Agent 120.